

mang, Rai, Limbu, Cepang i Kusunda. U dvije posljednje, premda su hinduisti, najviše je šamana za čije su vještine liječenja naročito zainteresirani *parbatiye* i *newari*. Naime, u ovom se području ne mogu naći čisti oblici hinduizma ili buddhizma nego skladno supostoje zajedno s pučkim vjеровanjima, o čemu svjedoče i sama kazivanja (vidi br. 1, *Matsyendranath dolazi u Nepal*, br. 2, *Pašupatinath*, br. 8, *Siddha Lakhan Thapa*). Kao iznimku spomenula bih pripovijetke br. 26, *Borac Nain Singh* i br. 27, *Džašu Paika* i *Laca*, koje osim kazivanja dijelova imaju i pjevane.

Uz *Pogovor*, u *Dodatku* knjige su popis literature, bitni podaci o svakoj pripovijeci, glosar, popis kazivačica i kazivača, te registar tipova i motiva.

SNJEŽANA ZORIĆ

Märchen aus Sinkiang, Überlieferungen der Turkvölker Chinas, Herausgegeben und übersetzt von Karl Reichl, Eugen Diederichs Verlag, Köln 1986, 271 str.

Sinkiang je područje kineske centralne Azije koje se nekada, zbog stanovništva koje govori uglavnom tursko-tatarskim jezicima, zvalo istočni ili kineski Turkestan. Kao najzapadniji dio Kine ovo je područje sve do danas snažno sačuvalo svoju nekinesku srednjoazijsku osobnost. Istočni je Turkestan carskim dekretom iz 1884. godine preimenovan u "novu graničnu zemlju", kako bismo mogli prevesti Sinkiang (Xinjiang), čime se naglašava njegovo izuzetno strateško značenje. Kako su, međutim, većina stanovnika Ujguri, od 1955. godine se ta pokrajina zove "autonoma pokrajina Ujgura".

Sinkiang je pustinjska zemlja (Taklamakan), zemlja visokih planina (Pamir), zemlja svilenog puta, zemlja etničke i jezične ali i kulturne i religiozne raznolikosti. Život u njoj svim je tim faktorima uvjetovan i oblikovan, a najveću dragocjenost predstavlja voda (Tarim).

Preko polovice stanovništva Sinkianga su Ujguri, ima Mongola, Tunguza, Dagura, grupa koje govore mandžu jezicima, iranskih

Tadžika, Hui Kineza, koji se smatraju potomcima Kineza što su se stopili s arapskim, perzijskim i drugim islamskim došljacima.

Bajke u ovoj zbirci podijeljene su upravo prema pripadnosti pojedinom narodu, tako da prvih 25 pripada Ujgurima, Kazasima 12, Kirgizima 3, Tatarima 3, Salarima 4 i žutim Ujgurima 3.

Ujguri su najbrojnija grupa tursko-tatarskog stanovništva i uglavnom su seljaci ili trgovci. Žive u južnom dijelu, u gradovima i selima uz svileni put. Pripadnici su islama i vrlo su povezani s kulturnim centrima Buhara, Samarkand i Kokand. Njihova je literarna tradicija vrlo bogata a već se u 11. st. spominje poučno djelo iz Kašgara Qutadghu Bilig, Jusufa Chas Hadžiba. Njihova je najomiljenija priča *Tchin Tömür Batur* (br. 15) u kojoj se ogleda blizina bajke i epa, ali i junaštvo koje se ne postiže samo junačkim djelima nego i magijom (slično se spominje u priči br. 8 o prekrasnom kamenu); junaštvo se zahvaljuje čarobnom maču (br. 14) ili magičnoj konjskoj struni (br. 10). Ujguri su najislamskiji dio tursko-tatarskog stanovništva Kine, pa se i taj moment ogleda u njihovim bajkama, koje su povezane s uzbečkim i arapsko-iranskim pripovjedačkim nasljeđem (npr. br. 11 i 20).

Kazasi žive u sjevernom dijelu pokrajine na granici s Kazahstanom, uglavnom kao nomadi. U proljeće žive sa stadima u *jurtama* a zimi u dolinama u zemljanim kućama. Na islam su prešli u 17. st, ali je oblik njihova islama vrlo slobodan. Njihov se način života zrcali u pričama koje spominju male šatore *gos* u br. 30 i 34, strašni *džanbaj* živi u maloj jurti *alatschyq* (br. 40), a od velike su važnosti za njihov život deve, konji, ovce i goveda (br. 34). Kazasi se bave lovom (br. 33), drage su im priče o životinjama (br. 27), a vrlo su skloni svim oblicima šaljivog pripovijedanja (br. 5 o tome kako je magarac nadmudrio tigra), gdje se pojavljuju likovi Sälaj Tschaqqan, koji je rado ismijavao moćne i bogate (br. 21, 22), i Sawur Achun Chälpit (br. 25), oba slična Tillu Eulenspiegelu. Naime, sve se priče tursko-tatarskih naroda u Kini daju klasificirati prema AaTh registru, što znači da se podudaraju s evropskima (vidi *Pogovor* str. 229). Uzrok toj podudarnosti leži pak u činjenici da je Evropa svoje pripovjedačko nasljeđe baštinila s Prednjeg i Srednjeg

istoka, a s druge je strane kineska centralna Azija bila pod utjecajima zapadnih kulturnih strujanja iz Indije i Irana (vidi Pogovor str. 238). Ni islam nije mogao ostati izdvojen, tako da se ne može previdjeti veza s pripovijetkama *Tisuću i jedne noći* (br. 11 i 31). Ipak uza svu sličnost s evropskim, indijskim i arapskim pripovjednim tradicijama, imaju ove priče i osobnosti koje ne pripadaju nijednima od ovih nabrojanih (npr. *mangus*, višeglavi demon iz mongolske mitologije u br. 46).

Vrlo slični Kazasima su Kirgizi. Tatari ovdje dolaze kasno, na početku 19. st. iz Kazana, tako da su njihove priče podudarne s tatarskima iz Sovjetskog Saveza. Dok su priče pod brojevima 41, 42 univerzalno tatarske, br. 43 je ograničena samo na Sinkiang.

Salari su došli iz Samarkanda u 14. st. i sunitski su muslimani. Motiv njihove priče Masembu (br. 47) varijanta je motiva zabilježenog u AaTh pod br. 301.

Žuti Ujguri su lamaisti i bitno se razlikuju od ostalih tursko-tatarskih naroda u Kini. Glavni likovi njihovih priča uglavnom su *lame*, ali ovdje u zbirci ima i onih o vragoljastim dječacima i Burchanima (br. 48, 50). Burchani su božanski likovi koji potječu iz buddhističkog predodžbenog svijeta, a etimološki su vjerojatno povezani s Buddha ili Buddha Chan, koji se povezuje sa starijim lokalnim bogovima tursko-mongolskih naroda. Lik Burchana se susreće i u šamanizmu mongolskih i tunguskih naroda.

Na kraju zbirke je pogovor, popis literature, objašnjenja riječi, registar tipova i motiva i karta.

SNJEŽANA ZORIĆ

Märchen vom Dach der Welt, Überlieferungen der Pamir-Völker, Herausgegeben von Isidor Levin, Übersetzt von Gisela Schenkowitz, Eugen Diederichs Verlag, Köln 1986, 336 str.

Badahšan, kako Krov svijeta zovu stanovnici ovoga kraja, graniči na sjeveru s Altajskim planinama, lancima Sarykol i Kašgar na

istoku, te na jugu s Hindukušem i Himalajom, a svojom veličinom prelazi danas granice Kine, Pakistana, Indije, Afganistana i Sovjetskog Saveza. Poznato još i kao Pamirska visoravan, to je područje osebjune klime, flore i faune utjecalo na svakodnevni život ljudi, koji onda neke od svojih specifičnih oblika zrcali i u pričama (npr. br. 4, 16, 18, 20). Na repertoar je utjecala i društveno-politička povijest, ali i religioznost Centralne Azije. Zbog velikih temperaturnih razlika, kamenje se u ovom kraju pretvara u prašinu (br. 9, 11) ili poprima vrlo neobična obličja, priča se o siromašnim skupljačima trnovitih grančica koje prodaju za grijanje (br. 15), ili se pak govori o mračnom danu izazvanom pješčanom olujom (br. 18). Zbog svih tih nepogodnosti nije čudo što Pamirci vrlo često pripovijedaju o hrani.

Životinjski svijet sličan je onome indijskom i himalajskom. Lav se pojavljuje samo u pričama (br. 5, 23), dok život u velikoj mjeri ovisi o jakovima (br. 22), a krave jakova nose i po tisuću litara mlijeka godišnje. U pričama se spominju i konji brzi poput vjetra (br. 8) i deve u karavanama (br. 9, 18).

Povijesno gledano, to je područje još prije tri tisuće godina bilo naseljeno malim plemenima koja su govorila iranski, što znači da su prvobitno pripadala Indoevropljanima. Na rijeci Amudarja je bila grecizirana Baktrija, a glavni grad Sogdiane bio je Smarakanda (danas Samarkand). Od 6. do 4. st. pr. n. e. Baktrija i Sogdijana su pripadale iranskom carstvu Ahemenida. U 2. st. pr. n. e. u Baktriju ulaze nomadi, imenom Tohari, i stvaraju svoju državu Toharistan, dok se Sogdijana više približila Indiji ne htijući prihvatiti Tohare. Tako se na tom području susreću kulture indijskog, grčkog i mezopotamijskog porijekla, a i kršćanski misionari dolaze amo vrlo rano. Upravo zbog toga da spriječi njihove utjecaje iranska dinastija Sasanida uspostavlja mazdaizam (učenje Zaratustrino) kao državnu religiju. Neke njezine motive susrećemo i u pričama (br. 6, 8, 9). Na tom je području bilo i buddhističkog učenja, koje je partskim i sogdijanskim posredništvom došlo sve do Kine. U taj su se buddhizam integrirali i dijelovi kršćansko-mezopotamijsko-egipatskih tajnih učenja. 681. g. dolaze ovdje Arapi s islamom, tako da je Buhara već 709. g. usprkos prisutnim